

ab mohiment, y comunicar a las conversas *part o quart* de l'animació que precedia a una pròxima festa» (pàgina 95); altrament *AlcM* inclou *fer parts i quarts* en el sentit de 'obrar injustament afavorint els uns i perjudicant els altres', del ll. *QUARTUS* id.

Quarta f. 'quarta part d'una cosa' [«... per sis canes menys *quarta* de fres de tela ---» (doc. de 1258); «una alna e *quarta*» (a. 1410, *DAG.*); «partiràs lo cercle en quatre *quartes*» (a. 1568, *DAG.*); *quarta trebelliànica* 'la que podia detraure l'hereu fiduciari de l'import líquid de l'herència' [1592, *DAG.*], *quarta falçidia* 'la quarta part dels béns hereditaris' [Lab. 1839]; 'certa mesura de grans' [S. XII], 'certa unitat de pes' [«... una *quarta* de cera ---», a. 1401], 'mesura d'oli' [BDC x, 124]; JCoromines l'anota com a mesura de vi i d'oli en els pobles de Cardós i Vall Ferrera (veg. també *quarteta*, infra) i *quartes* (pl.) 'residus de la mòlta, de qualitat inferior a la del segon' a Esterri (Cardós), 1933-34.

Quartà 'mesura d'oli' [doc. de 1279-99: «... lo qual oli reeberen en B. --- et en G. --- et trobaren-hi 939 *quartans* et mig ---» (*BABL* VII, 245); «quatre *cortans* d'oli» (doc. de 1396 de Sòller)], 'mesura d'àrids' [doc. del S. XIV «lo mas de Fontanelas fa de cens --- III *quartans* e mig de forment e II *quartans* e mig e II ras d'ordi» (*BABL* VIII, 382); 1370 «... lo *quartan* de la ciuada ---» (*BABL* XII, 130); *cortans* en escrit de 1789 de St. Iscle d'Emp.; JCoromines anota *kuartà* com a mesura de gra més grossa que la copa als pobles de Cardós i Vall Ferrera (1933-34); *tres quartans* era una antiga unitat de pes: «sachs pochos ço és *tres cortans*» (doc. ant. de Bna., citat en Careta, *Barbr.*, s. v. *granel*), fou sentit per JCoromines (1963) a La Coma i La Pedra (Cardener), «uns *tres kuartans*», amb la nota que allí altrament hom diu *pullera* en lloc de *quartà*; Pitarra usa la ben coneguda expressió *tenir un cap com uns tres quartans* 'tenir el cap torbat, marejat': «Déu meu! Déu meu! *Tinc un cap / lo mateix que uns tres cuartans*. / Lo que 'ls mals de cap són grans / del se<r> arcalde, ningú ho sab!» («L'Esquella de la Torratxa» en *Gat. Singl.*, p. 33); *els tres quartans* es deien vulgarment els tres instruments de la cobla de sardanes primitiva: el flabiol, el tible i la cornamusa].⁶ *Quartada*, veg. *quartat*, infra. *Quartaire*: segons *AlcM* és 'masover que només dóna a l'amo la quarta part dels fruits' al Solsonès.

Quartal 'mesura de grans' [1283 «en cascú graner de --- Ribes --- II *quartals* de segle e una quartera de forment e un *quartal* de civada» (*Capbreu* de Ribes, *RLR* IV, 53); *AlcM* el localitza en aquest sentit a Bonansa, Mequinensa i Calacit; *quartal* s'havia emprat a més com a '(lloc) on el senyor rep com a delme la quarta part': «parteixen lo Rector ab lo senyor lo delme del blat, zo és que lo rector pren 5 parts e lo senyor la 4.^{arta} part. Item ha lo delme lo rector en tot loch que sie *quartal* de senyor» (a. 1369, *BCEC*, 1909, 299). *Quartal*, -ala, es diu de 'cap de bestiar de quatre anys (generalment dit del bestiar de llana i cabrú)' en algunes localitats del Pirineu (*BDC* XIX, 196), cf. *primal(a)*, *terçal(a)*, molt més coneguts; *quartat*, -ada,

en altres bandes (infra). *Quartament*, ant. 'en quart lloc' [exs. de Genebreda, ACanals, Eg. Romà, i en el *Somni de J. Johan*, en *AlcM*].

Quartana (*febre* ~ o *quartana*) 'febre palúdica que ve cada quatre dies' [*cortana*, en *VidesR*: «Leó --- és rey de les bèsties --- sofer passió per so car continuament (h)a *cortana*» (226B, *cartona* en P,⁷ *quartanam* V693.35); *quartana*, en 1371, JMarch, § 497, c. 1398, Aversó § 287.32; doc. de 1400; StVicentF: «la 4.ª [febra] és *quartana*» (*Sermons* I, 216.27); «Na Juliana, que ha *febra quartana*, Déus li dó mala setmana» (ib. III, 101.29); *cortana*, com a 'febres quartanes molt fortes' és usual a Eiv. segons *AlcM*]. *Quartanari*, adj. dit del 'que pateix de quartanes' [1490; Lab. 1840].

Quartar 'llaurar (un camp) per quarta vegada dins un mateix any' (*BDC* XI, 96), veg. també *quartejar*. *Quartat*, -da 'ovella, la cabra etc., de quatre a cinc anys' (*DFa.*), anotat per JCor. a Àreu (Vall Ferrera), *kuartát*, veg. també *quartat*. Notem, a més, *quartata* 'quarta part d'una cosa', i fig. 'compte' (MGadea, s. v. *cuartata*), usat per ell en la seva obra folklòrica: «Averiguar-li a ú les *quartates* és igual que ajustar-li les cartes o passar-li rasura de tot lo que fa y de la vida que porta» (*T. del Xè* II, 114). *Quartau* 'rossí de poca estatura', no és mot relacionat; veg. en el seu lloc alfabètic. *Quartejar* 'augmentar d'un quart', 'dividir en quatre parts' [Lab. 1840], com a terme nàutic en *BDC* XII, 60.

Quartell 'quarta part' [1518 «Loch de Besan --- ffa de quístia --- les quals se parteixen entre ells e donen lo *cartell* al balle» (*Spill* de Castellbò, 59v), i n'hi ha algun altre exemple amb la mateixa grafia en aquest text; el *DAG* inclou *quartell*, sense documentació textual, amb el sentit de 'quarter d'un escut' amb interrogació, evidentment dubtant si és genuí o si és una adaptació del cast. *cuartel*; ara bé, la documentació de *quartell* 'quarta part' ja en 1518, pot ser un testimoni de l'autenticitat del *quartell* en el llenguatge; notem, a més, que el cast. *cuartel* s'explica com a un manlleu del català *quarter* (*DECH* II, 260b25ss.). D'altra banda, *quartell* amb el sentit de 'caserna' anotat per *AlcM* és un castellanisme palès i la sospita d'Aguió si bé insegura resta versemblant.

Quarter 'la quarta part de qualsevol cosa (el cos d'un animal, d'un aviram etc.): en forma llatinitzada de *quarterios*, ja en doc. de princ. S. XIII: «illos *quarterios* de cabirol et de senglar quos in ipso honore accipiebamus» (copiat per JCor. a l'arxiu de Solsona); «... tenia en sa mà un *quarter* de gallina ---» (Llull, *Merav.*, *AlcM*); «un dels companyons --- pres un *quarter* de moltó, ab la fellonia, e més-lo en ast» (Muntaner, *Cròn.*, cap. 171, ed. Col. P. Barc. IV, 38.15); «tres *corters* de carnsalada novella» (1399, *DAG.*);⁸ «cadascuna de les quatre parts d'un home o d'un condemnat esquarterat»: «lo porter los féu pendre, vint-e-set persones ---, e tots esquarteraren-los, e en la carniceria a *quarters* ells los penjaren» (Muntaner, *Cròn.*, cap. 217, VI, 50.11); significava a més 'retall o peça de tela per a fer-ne un vestit', i d'allí 'peça de vestit':